

KILÁTÓ

SOMOGYI LÁSZLÓ

KUTATÁSI TAPASZTALATOK AZ ANGOL NEMZETI LEVÉLTÁRBAN ÉS A LONDONI VÁROSI LEVÉLTÁRBAN

2017 július végétől egy hónapig az angol fővárosban tartózkodtam. Otlétem egy Campus Mundi rövid idejű (30 napos) tanulmányút keretében valósult meg, és készülő doktori disszertációmhoz – elsősorban az 1914 és 1918 közötti külügyminisztériumi és a hadügyminisztériumi, valamint a háborús kabinet iratait kutatva – gyűjtöttem iratanyagot. Kutatásaimat két helyen végeztem: a Nemzeti Levéltárban (National Archives, NA) és a Londoni Városi Levéltárban (London Metropolitan Archives, LMA).

A munka döntő többsége az NA-ban várt rám, amely London Kew nevezetű részén, igen kellemes, parkos környezetben található. A levéltár egy csendes, kertvárosi részen helyezkedik el, előterében nagy mesterséges tóval. Az elérhetősége is megfelelő, elsősorban felszíni közlekedéssel, buszokkal lehet megközelíteni, majd egy körülbelül tíz perces sétával érjük el az impozáns épületet. A levéltárba csomagjaink diszkrét átvizsgálása után léphetünk be. Az újonnan érkező kutató beiratkozhat a helyszínen, de lehetőség van online regisztrációra is. Utóbbi esetben meg kell adnunk azt a két dokumentumot, amellyel a beiratkozáskor igazoljuk személyazonosságunkat. A díjmentes beiratkozáskor egy fényképpel (melyet helyben készítenek) ellátott pasztikkártyát kapunk, amely rögtön átvehető. A későbbiek során e kártyával léphetünk be a kutatóterembe, ezzel kérhetünk iratanyagot, de más funkciója is van a kártyának. A kutatóterembe való belépés előtt még teremfelügyelő is ellenőrzi az átlátszó nejlontasakba elhelyezett eszközeinket: a laptopot szét kell hajtani minden be-és kilépéskor, továbbá nem vihető be a kutatóterembe toll, gyűrűs füzet, telefonok és folyadék. Miután ezen az ellenőrzésen átestünk, jutunk a tulajdonképpeni kutatóteremhez.

A kutatóterembe fotocellás ajtón keresztül léphetünk be. A terem hatalmas méretű, becslésem szerint legalább 600 négyzetméteres lehet. Egy asztalnál egyszerre négy kutató foglalhat helyet, anélkül, hogy akár a legcsekélyebb mértékben is zavarnák egymást. A kutatni kívánt iratok kikérésére mind a helyszínen, mind az interneten keresztül lehetőség van.

A sikeres iratkérésre komputer által generált standard válasz érkezik. Amennyiben a helyszínen kérjük ki az iratanyagot, 40-60 perces várakozás után kapjuk meg. Minden kutató saját, átlátszó plastikajtóval rendelkező szekrényt kap, amelybe a kikért iratanyagot helyezik. A szekrények számmal és betűvel vannak ellátva (pl. 29D). Az iratanyag átvétele után az ehhez a számhoz tartozó asztalnál kell megkezdeni a kutatást. Azt, hogy milyen számú szekrényben helyezték el a kikért iratainkat úgy tudhatjuk meg, hogy a falra felszerelt terminálon lehúzzuk a kutatói/látogatói kártyánkat. Ekkor megjelennek a kikért iratanyag adatai és a szekrényszám, valamint a kutatásra kijelölt asztal száma (ami tehát megegyezik a szekrény számával kiegészítve egy betűvel A-tól D-ig).

Az NA-ban őrzött iratokat rendkívül jól ellátták elektronikus segédletekkel, illetve a levéltár honlapját keresőkkel. Ennek megfelelően külön kereshetünk a levéltári iratanyagban és a levéltár oldalán. Az egyes iratcsoportokról bőszeges leírást talál a kutató a kapcsolódó, illetve átfedést jelentő iratcsoportokkal együtt. A különféle hivatalok levéltári megjelölését általában rövidítve adják meg (pl. FO=Foreign Office, MEP=Metropolitan Police, WO=War Office, CAB=Cabinet Papers stb.). Az egyes irategységek tartalmát rendkívül részletes leírásokkal látták el, így könnyen eldönthető, érdemes-e kikérni kutatásra.

A kutatásra kiszemelt iratokat a segédletek böngészése közben rögtön ki is kérhetjük, mindössze néhány kattintás után. Egy alkalommal hat iratanyagot (item) kérhet a kutató, tömeges kikérésre más szabályok vonatkoznak, amelyeket a kutatótermi szabályzatban részletesen leírnak.

Az NA-ban igen komolyan veszik az állományvédelmi előírások betartását és az iratok esetleges eltulajdonításának megelőzését. A kiadott kötetek, iratcsomók védelmét (amelyeket egyébként egyszélesen savmentes dobozban tárolnak) szivacs-szerű anyagból készült támaszték szolgálja, amit minden kutatónak kötelezően használni kell.

Ugyancsak a kötetek védelmét szolgálja az a kisláncszerű nehezék, amit a lapokra kell helyezni, ha meg akarjuk akadályozni a visszahajlást, amikor egy másik oldalt fotózunk. Az említett, kutatóteremben elhelyezett állományvédelmi eszközöket bárki szabadon igénybe veheti. Amennyiben a kutató ezeket nem használja, a termet rendszeresen körbejáró, egyenruhát viselő teremőrök figyelmeztetik. Az állományvédelmet annyira komolyan veszik, hogy online beiratkozás esetén a beiratkozó nem tud tovább lépni a rendszerben, amíg nem nézte végig az erről szóló öt perces bemutatót.

A kutatóteremben lévő pultnál dolgozó levéltárosokkal kapcsolatban az volt a személyes benyomásom, hogy nem elsődleges feladatuk az iratanyagban való tájékozódás segítése, ők is inkább a munka ügyviteli részben vesznek részt, így a beiratkozást segítik, a raktárból érkező iratanyagot elhelyezik az egyes kutatói szekrényekben és segítenek az elektronikus/internetes felületeken való eligazodásban. A kutatói kérések elektronizáltsága olyan mértékű, hogy gyakorlatilag minden, az iratanyaggal kapcsolatos teendő elektronikus úton zajlik, a papírt teljesen kiiktatták. Ennek megfelelően a beiratkozás, az iratanyag kikérése, kutatásra való meghosszabbítása kizárólag elektronikus úton lehetséges. Az iratanyag átvételekor, illetve visszasadásakor semmit nem kell aláírni, minden esetben elektronikus módon veszik vissza a külön erre a célra létesített visszavételi pultnál. Ebből kifolyólag a kutatók és a levéltári dolgozók közötti érintkezés gyakorlatilag minimálisra csökkent.

Rendkívül pozitív jelenség volt, hogy nem kellett fotójegyet vásárolni, sőt, bátorítják a kutatókat a fotózásra. Minden kutatói asztalhoz tartozik konnektor, így nem kell attól tartani, hogy ha lemerül telefonunk/kameránk/laptopunk, hol találjuk a legközelebbi áramforrást. A meglehetősen borsos áru reprográfiai szolgáltatásokat rövid határidőkkel elvégzik az akár „látványműhelyként” is felfogható reprográfiai pultnál.

Az épület földszintjén található az intézmény ajándék- és könyvboltja. Itt korabeli képeslapmásolatoktól kezdve a táskákon keresztül a hűtőmágnesisig minden kapható az NA logójával ellátva. Sokkal érdekesebb volt azonban a könyvkiárlat, amely igen széles sávban mozog. A könyveket történelmi korok szerint helyezték el a polcokon, ám kiemelkedő számban árusítottak olyan kiadványokat, amelyek Nagy-Britannia első és a második világháborús szerepével voltak kapcsolatosak. Jelentős területet szántak a helytörténeti munkáknak, és akadt néhány levéltártudománnyal foglalkozó könyv is. A családfakutatás iránti érdeklődést mutatja, hogy külön erre a célra létesített állványon több kutatás-módszertani kötet találtam böngészés közben.

A könyvesbolt mellett található egy kamarakiállítás, amelyet mindenféle multimédiás eszközzel tettek színesebbé. A kiállítás, illetve a kiállítóterem igen magas színvonalat képvisel: a kialakított fényviszonyok, a kiállítóter nagysága (kb. 400-450 négyzetméter), a kiállított tárgyak és dokumentumok térben való elhelyezése, a professzionális tárlók, a nyomdai kivitelezés, az említett multimédiás eszközök, audioguide stb. mindmind igen impresszív hatást gyakorolnak a látogatóra.

A kutatásban megfáradt tudós és nem tudós közönség számára az épület földszintjén melegkonyha, komplett menüsört kínáló büfé áll rendelkezésre, de vásárolhatunk szendvicseket, üdítőt, ásványvizet, gyümölcsöt és nagyszerű helyi süteményeket is. És aki drágának találná a büfét vagy csak spórolni szeretne, annak számára a levéltár veze-

tése közösségi – mely egyúttal étkező is – tér kialakításával teremtette meg az otthonról hozott étel kulturált elfogyasztásának lehetőségét.

Az LMA London keleti felében helyezkedik el, nem olyan kellemes és zöld környezetben, mint a Nemzeti Levéltár, és méreteit tekintve is sokkal kisebb, mint az NA. Megközelíthetősége jó, elsősorban felszíni közlekedési eszközök (busz) használata ajánlott, a metrótól igen sokat kellene sétálni.

A levéltárba a beiratkozás – az NA-hoz hasonlóan – díjmentes. Az egyes eljárások (beiratkozás, iratanyag kikérése stb.) csaknem mindenben megegyezik a NA-ban leírtakkal, a biztonsági és állományvédelmi intézkedések azonban nem olyan szigorúak, bár tollat itt sem volt szabad bevinni a kutatóterembe. Különbség az iratanyag előkészítésében van, tapasztalatom szerint e levéltár esetén szerencsésebb, ha egy nappal korábban kérjük ki a kutatni kívánt iratokat. Az LMA-ban a fotózás térítéshez kötött, a napi fotójegy ára ottjártamkor, 2017 augusztusában, öt font volt. Az LMA rendelkezik egy remek helytörténeti szabadpolcos könyvtárral, ahol még a papíralapú segédlet is helyet kapott. A városi levéltár iratanyaga – hasonlóan a Nemzetihez – szintén jól ellátott segédletekkel, elektronikus és papíralapúakkal egyaránt. Talán a kisebb méretekből és forgalomból adódik, de tapasztalatom szerint többen fordultak itt a személyzethez segítségért a kutatások során. Ugyanakkor a személyzet részéről az elsődleges támogatás arra irányult, hogy a kutatókat az elektronikus segédletekben való tájékozódásban segítsék.

Összességében elmondható, hogy a levéltárban nem járatos személy is egyszerű módon ki tudja kérni a keresett dokumentumokat. A Nemzeti Levéltár egyfajta levéltári „nagyüzemnek” tűnt olykor: hatalmas mennyiségű iratanyagot mozgattak meg nap mint nap, a világ minden tájáról érkező kutatók kiszolgálása igen gördülékenyen zajlott. A városi levéltár – ha lehet mondani ilyet – „családiasabb” hangulatú volt, kutatói forgalmát nyilván nem lehet a nemzeti levéltáréhoz hasonlítani.

Mindkét levéltár nagy előnye, hogy az elektronikus felületek igen kutatóbarátok, könnyen lehet tájékozódni, az iratanyag kikérése a számítástechnikai vénával kevésbé megáldott kutatók számára sem jelent kihívást. A hasonlóság az angol levéltári rendszer e két nagyszerű egysége, illetve a magyar gyakorlattal való összehasonlításakor az általam tapasztalt különbség – véleményem szerint – abban ragadható meg leginkább, hogy a levéltárosoknak nem a kutatók tudományos igényű kiszolgálása az elsőrendű feladatuk, hanem sokkal inkább az ügyviteli és az elektronikus felületeken való tájékozódásban való segítségnyújtás.